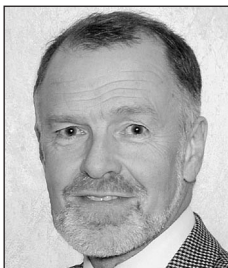

Complex

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

Netfang:
johannhj@landspitali.is

Dægradvöl VI

Vilmundur sagði meðal annars þetta: „Ýmislegt kann manni þó að detta í hug um þá Færeyjagíkk íslenskrar læknastéttar, sem að því er virðist fyrir einnar saman fordildar sakir bera annars góð og gild fræðsluerindi á borð fyrir ólæknislært fólk á þeirri andhælislegu djöflapýzku, sem þeir kalla íslenskt læknamál og engum öðrum en læknum er ætlandi að grynna neitt í. Þeir lækna, ef nokkrir kynnu að vera, sem betur mega, en halda því þó til streitu að ræða og rita um fræði sín á því hrakmáli, mættu hugleiða málfar sitt frá almennu þrífnaðarsjónarmiði.“

Í NÝLEGRI FYRIRSPURN BIRTIST ENSKA NAFNORÐIÐ **complex**. Eins og fram kom í 96. pistli (Læknablaðið 1997;84:63) er það komið úr latínu. Latneska nafnorðið **complexio** merkir *sameining, samsetning, samstæða* og lýsingarorðið **complexus** merkir *flókinn, samofinn, samsettur*. Í Ensk-íslenskri orðabók Arnar og Örlygs má finna skýringar á enska lýsingarorðinu: 1. *samsettur, margbrotinn*. 2. *margslunginn, flókinn*. og enska nafnorðinu: 1. *samsett og margbrotin heild*. 2. *samstæða*. 3. *(í sálfræði) geðhnútur, duld, geðflækja, kerfi bældra tilfinninga*. 4. *(í efnafraði) samsett efnasamband*. 5. *(óformlega) sterkar ósjálfráðar tilfinningar, einkum fordómar, óbeit eða andúð*. Undirritaður gerði mjög ítarlega leit í Íðorðasafni lækna og fann þar eftirtaldar þýðingar, ýmist stakar eða í samsetningum: *duld, flóki, flækja, hnútur, kerfi, mynd, samstæða, útslag*.

QRS-complex

Í texta þeim, sem fyrirspurnin vísaði til, kom fyrir samsetningin „broad and/or narrow complex tachycardias“. Íðorðasafnið nefnir **tachycardia hraðtakt** eða **hraðslátt** og **QRS-complex** er nefnt **QRS-mynd**. Eftir að hafa ráðfært sig við hjartalækni fór undirritaður þá leið að vísa í bylgjur hjartarafritsins og nefna þetta **hraðslátt með gleðri eða mjörri bylgjumynd (QRS-complex)**. Í stað bylgjumyndar hefði mátt tala um bylgjusamstæðu (QRS-samstæðu). Gaman væri að fá fregnir af því ef hjartalækna hafa fundið aðra lausn.

Paroxysmal

Þannig hittist á að sama daginn kom annar hjartalækni, Árni Kristinsson, með hugmynd að þýðingu á lýsingarorðinu **paroxysmal** í tengslum við hjartsláttartruflanir. Slíkar truflanir segist hann nefna **tilfallandi**, en þær **viðvarandi** sem sumir aðrir lækna nefna krónískar. Uppfletting í Íðorðasafninu leiðir í ljós að **paroxysm** er *kast* eða *hviða* og paroxysmal fær þar þýðingarnar *köstóttur* eða *hviðu-*. **Paroxysmal tachycardia** er hraðsláttur sem kemur í köstum og nefnir Íðorðasafnið slíkt *hraðsláttarköst*.

Hugmynd Árna þarf að skoða betur. Gott er að ráða yfir mismunandi kostum til þýðinga við mismunandi kringumstæður. Þar sem við hittumst í biðröð í matsalnum voru ekki tók á miklum eða löngum útskýringum. Fljótt á lituð finnst undirrituðum að hraðsláttartruflanir geti verið tilfallandi, hvort sem þær koma í köstum eða ekki. Íslensk orðabók Máls og menningar skýrir **tilfallandi** þannig: *sem kemur eða verður án sýnilegrar (ytri) ástæðu*.

Taugaflekja

Elísabet Guðmundsdóttir, deildarlækni, var að skrifa fræðigreina og vantaði íslensk heiti á tvö líffærafræðileg fyrirbæri, annars vegar það sem á latínu nefnist **plexus myentericus** og hins vegar **plexus submucosus**. Latneska orðið **plexus** er ýmist talið lýsingarorð eða lýsingarháttur sagnorðs. Læknisfræðiorðabók Stedmans og hin nýja læknisfræðiorðabók Dorlands nota enska orðið **braid** til að útskýra plexus. Um nafnorðið **braid** segir Ensk-íslensk orðabók Arnar og Örlygs: 1. *fléttuband, fléttingur; hárfledda*. 2. *brydding, borði*. 3. *hárband*.

Í Líffærafræðiheitanum, Nomina anatomica, er ætíð notað orðið **flækja** þegar vísað er í samsett net æða eða tauga. Undirritaður vildi þó miklu fremur nefna slíkt **fléttu**, bæði vegna ofangreindrar orðskýringar og eins vegna þess persónulega skilnings að **flækja** vísi til þess sem er í óreiðu og skipulagsleysi en **fléttu** til þess sem er samofið og skipulagt.

Til fyllingar má benda á að **plexus myentericus**, sá hluti af taugaflekju meltingarvegna sem liggur milli vöðvalaganna, er einnig nefndur **Auerbachs plexus**. Líffærafræðitheitin nefna hann *vöðvahjúpsflækju*. Annar hlutinn, **plexus submucosus**, liggur í slímhúðarbednum og nefnist *slímubæðsflækja*, en þriðji hlutinn liggur undir *hálu*, **tunica serosa**, og nefnist *hálubæðsflækja*.

Síðasta dægradvöl

Dægradvölin í 130. pistli var tekin úr grein í Læknablaðinu árið 1958 (9-10. tbl., bls. 132-41), sem bar heitið „Oehlschlager í Arnarhvali“. Þar var á ferðinni Arinbjörn Kolbeinsson, lækni, til að setja ofaní við Vilmund Jónsson, þáverandi landlækni, fyrir grein hans „Thorvaldsen og Oehlschlager“ sem birtist í Læknablaðinu árið 1955 (8-9. tbl., bls. 124-39). Vilmundur hafði gagnrýnt stílsmátann í ritmiðum íslenskra lækna (sjá kassa) og Arinbjörn brást hart við: „Nauðsynlegt er að brýna fyrir lesendum Læknablaðsins, nú og þó einkum síðar, sem ekki þekkja V.J. nægilega, að með sínum sérstöku verknaðartökum á íslensku ritmáli, getur hann auðveldlega villt mönnum sýn, þannig að þeim yfirsjáist verulegir gallar á meðferð efnis og geri sér ekki nægilega ljósan tilgang ritgerðarinnar. Með glæstum stílsmáta er unnt að leiða athygli og dómgreind lesandans á villigötur líkt og skrautlegar umbúðir geta blekkst grandalausn kaupanda.“